

Tineke Padmos

Centrum voor Taal en Onderwijs/Steunpunt Gelijke Onderwijskansen, Leuven

Contact: tineke.padmos@arts.kuleuven.be

Het hoge woord moet eruit. Taalbeleid en taalpraktijken in het gelijkekansenonderwijs

1. Inleiding

‘Elke leerkracht is een taalleerkracht’ is één van de bekendste slogans van het Vlaamse onderwijsbeleid. Minister van onderwijs, Frank Vandenbroucke, hamert in zijn nota ‘De lat hoog voor talen’ en in zijn toespraken voor het onderwijsveld voortdurend op de verantwoordelijkheid van alle leerkrachten om de taalvaardigheid van hun leerlingen te bevorderen. De minister kan wat dit betreft gelukkig op veel instemming rekenen bij de schoolteams van secundaire scholen met een grote populatie kansarme leerlingen. Dat blijkt uit een onderzoek dat het Vlaamse Steunpunt Gelijke Onderwijskansen dit jaar uitvoerde in het technisch en beroepsonderwijs.

2. Taalbeleid als speerpunt

Scholen met veel kansarme leerlingen krijgen in Vlaanderen sinds 2002 een aanzienlijke financiële ondersteuning om een gelijkekansenbeleid uit te bouwen. Deze scholen kozen massaal voor taalbeleid als één van de twee speerpunten van hun gelijkekansenbeleid. Het Steunpunt GOK sprak op zes van deze zogenaamde GOK-scholen met de directie, de GOK-coördinator, de taalcoördinator en een aantal leerkrachten over hun visie op taal en op goede taalpraktijken. Daarnaast werden een aantal lessen van de geïnterviewde leerkrachten geobserveerd. Het onderzoek naar het taalbeleid van deze scholen kadert binnen een bredere studie naar de implementatie van het gelijkekansenbeleid.

3. De essentiële rol van taal

Dat taal een essentiële rol speelt in alle vakken in het onderwijs wordt door bijna alle geïnterviewde leerkrachten onderschreven, of dat nu gaat om de taal-, de vak- of de praktijkleerkracht. Het taalbeleid heeft er zeker voor gezorgd dat leerkrachten zich er sterk van bewust zijn geworden dat schooltaal een grote barrière kan zijn voor kansarme leerlingen. De vraag is natuurlijk in welke mate dit inzicht ook geleid heeft tot

effectieve taalpraktijken. Voorlopig kunnen we daar niet erg optimistisch over zijn. Uit onderzoek van het Centrum voor Taal en Onderwijs van de KU Leuven in 2007 bleek dat leerlingen in het beroepsonderwijs tussen hun derde en zesde jaar nauwelijks vorderingen maken in lees- en schrijfvaardigheid. De meeste leerlingen blijken bij het verlaten van de school onvoldoende functioneel geletterd te zijn om goed te kunnen functioneren in verder onderwijs en in hun sociaal en professioneel leven.

4. Veel initiatieven, nog te weinig resultaat

Toch zijn scholen heel actief geweest in het opzetten van taalprojecten: cursussen NT2 voor anderstaligen, taalremediëring, screening van examenvragen en leerboeken op talige barrières, systematische opdrachten voor laten lezen in de les, woordenboeken en afbeeldingen van gereedschappen met hun benaming in de praktijkzaal, toegankelijker maken van de communicatie met leerlingen en ouders, etc. Ook melden de leerkrachten uit de niet-taalvakken dat zij veel aandacht besteden aan hun instructietaal en hun leerlingen bewust zoveel mogelijk corrigeren op taalfouten en hen leren in volzinnen te spreken. Door het gelijkkansenbeleid is het onderwijs op de GOK-scholen dus zeker 'taalgericht' geworden. Gaat het echter om taalpraktijken in de les, dan ligt het accent vaak nogal eenzijdig op taalkennis en taalcorrectheid. Leerkrachten zijn zich nog onvoldoende bewust van de grote mogelijkheden die ze hebben om hun lessen ook 'taalrijk' te maken.

5. Beperkte visie op taalverwerving

Die eenzijdige aanpak heeft ongetwijfeld te maken met een te beperkte visie op taalverwerving. Leerlingen worden nog te weinig als actieve taalverwerwers gezien. Opvallend is bijvoorbeeld dat slechts een beperkt aantal leerkrachten de communicatie tussen leerkracht en leerling en tussen leerlingen onderling onderkent als kansen voor actieve taalverwerving. Uit het onderzoek kwam ook naar voren dat lezen en schrijven door leerkrachten als de meest problematische vaardigheden worden ervaren. Toch wordt slechts weinig gelezen en geschreven in hun lessen. Lezen beperkt zich bovendien nog vaak tot technisch lezen en schrijven gaat vaak niet verder dan het invullen van werkboeken. Veel mogelijkheden om in de algemene, technische en praktijkvakken functionele lees- en schrijfopdrachten uit te voeren blijven onbenut.

6. Eilandjes van goede praktijken

Is het dan allemaal kommer en kwel met de aandacht voor taal in het secundair onderwijs? Integendeel! Een redelijk aantal individuele leerkrachten of vakgroepen heeft soms binnen, maar vaker buiten het taalbeleid al veel goede praktijken ontwikkeld. Ze

vormen als het ware eilandjes van goede taalpraktijken in de school. Sommige leerkrachten blijken op een meesterlijke manier met hun leerlingen te communiceren. Zo kon een leerkracht ‘handelsrekenen’ schijnbaar moeiteloos informatie uit haar leerlingen halen en die integreren in de les, omdat ze wist dat haar kansarme leerlingen over veel financiële kennis beschikken omdat ze thuis de boodschappen doen, de gezinsadministratie voor hun rekening nemen of een bijbaantje hebben. Of nog: de leerkracht ‘opvoeding’ nam de inzichten van haar allochtone leerlingen, die vaak op een kleiner broertje of zusje passen, als vertrekpunt voor een les over ontwikkelingspsychologie. De onderzoekers stelden vast dat niet alleen de motivatie in zulke lessen opvallend hoog is, ook de schooltaal verbindt zich naadloos met de al aanwezige inhoudelijke en talige kennis van de leerlingen.

7. Authentieke taaltaken

Met name in de beroepsrichtingen zijn de laatste jaren onderwijsvernieuwingen doorgevoerd, waardoor het onderwijs veel meer wordt toegesneden op de werkvloer. Dit blijkt heel wat goede taalpraktijken met zich mee te brengen. Zo is het vak ‘kantoor-technieken’ omgevormd tot een ‘virtueel kantoor’ waarin leerlingen samen de verschillende afdelingen van de administratie van een imaginaire onderneming verzorgen. Allerlei aspecten van functionele taalvaardigheid komen hierbij op een natuurlijke wijze aan de orde: telefoneren, werkinstructies lezen, brieven, offertes en bestellingen opstellen, etc. Sommige richtingen ‘carrosserie’ hebben er voor gekozen om als een echte garage met echte klanten te gaan werken. Hier is de ontwikkeling nog niet zo ver gevorderd als in het ‘virtueel kantoor’. Wel worden de leerlingen er bijvoorbeeld prijsbewust gemaakt doordat ze zelf de factuur van hun werk moeten opstellen. Zo kunnen taaltaken zonder veel moeite in een praktijkvak worden geïntegreerd.

8. Sterk inzetten op functionele taalvaardigheid

Hoe kun je die goede praktijken nu benutten om in een school een effectiever taalbeleid op te zetten? Dat kan door sterker in te zetten op de bevordering van functionele taalvaardigheid in de taalvakken én in de niet-taalvakken. Het werken aan functionele taalvaardigheid biedt veel perspectieven om ook in de technische en praktijkvakken actief met taalverwerving bezig te zijn. Praktijkleerkrachten tonen zich het meest huiverig om de rol van ‘taalleerkracht’ op zich te nemen. Ze vinden dat ze daarvoor onvoldoende kennis en vaardigheden in huis hebben. Door in het taalbeleid meer in te spelen op hun specifieke deskundigheid – kennis van de werkvloer en de functionele geletterdheid die daar nodig is – kunnen juist deze praktijkmensen een wezenlijke bijdrage leveren aan de taalvaardigheid van leerlingen die daar het meeste nood aan hebben. Een bijdrage waarvan de leerkrachten wellicht ook zelf het nut kunnen inzien.

9. Van taalgericht naar taalrijk

De onderzoekers pleiten voor meer ‘taalrijk’ vakonderwijs. De betrokkenheid van leerkrachten bij de vormgeving van het taalbeleid is daarvoor echter essentieel. Die betrokkenheid moet ook veel verder gaan dan het oplijsten van taalproblemen. Leerkrachten dienen vanuit hun specifieke deskundigheid actief mee te denken over taalactieplannen en over de uitvoering daarvan. Dat moet dan wel gepaard gaan met een visieontwikkeling rond actieve taalverwerving en met actieonderzoek in het klaslokaal. Dat het laatste een succesvolle manier is om aan onderwijsvernieuwing te doen, bleek ook tijdens het onderzoek. Leerkrachten blijken heel veel kennis en inspiratie op te doen tijdens bijvoorbeeld ‘co-teaching’, collegiale lesobservaties en gezamenlijke experimenteerweken rond interactieve werkvormen.

Het onderzoek wordt uitgevoerd door Tineke Padmos (Steunpunt GOK en Centrum voor Taal en Onderwijs KU Leuven) in samenwerking met Wouter Van den Berge (Steunpunt GOK en Steunpunt Diversiteit en Leren UGent).

Ronde 4

Annelies Riteco & Mariëtte van Dam

Fontys Lerarenopleiding Tilburg / Hogeschool Utrecht, Lectoraat Lesgeven in de multiculturele school

Contact: Annelies.riteco@hu.nl

m.vandamhelig@fontys.nl

Aandacht voor talige heterogeniteit in de 2^e graads lerarenopleidingen

1. Aanpak LEONED

Regelmatig verschijnen verontrustende berichten in de media over de lage taalvaardigheid Nederlands van leerlingen in alle onderwijssectoren. Veel leerlingen verlaten de basisschool met onvoldoende lees- en schrijfvaardigheid en leerlingen in het voortgezet onderwijs hebben steeds vaker problemen met lezen en schrijven. Ruim de helft van de mbo-leerlingen beschikt over onvoldoende taalvaardigheid Nederlands om een beroepsopleiding met succes te volgen en om naar behoren in de beroepspraktijk te functioneren. Ook studenten die een hbo-opleiding beginnen, beschikken hiervoor steeds vaker over onvoldoende taalkennis en taalvaardigheden.